

DR. STJEPAN SRŠAN I NJEGOV DOPRINOS ISTRAŽIVANJU POVIJESTI PLEMSTVA SLAVONIJE

STJEPAN SRŠAN AND HIS CONTRIBUTION TO THE RESEARCH OF SLAVONIAN HISTORY AND NOBILITY

Mira KOLAR-DIMITRIJEVIĆ

Redovni profesor u mirovini

u trajnom zvanju

Tel. 01/ 6550793

E-mail: mira.kolar@zg.t-com.hr

Primljeno / Received: 20. 9. 2016.

Prihvaćeno / Accepted: 29. 11. 2016.

Stručni rad

Professional paper

UDK / UDC: 929Sršan, S.

929.7(497.5-3Slavonija)

930.25(497.5Osijek)

SAŽETAK

Poslije dr. Kamila Firingera koji je udario temelje Državnom arhivu u Osijeku 1952. godine izredalo se nekoliko ravnatelja koji su s većim ili manjim uspjehom pomogli da Osječki arhiv postane glavni arhiv Slavonije i dominantno mjesto za povijesna istraživanja tog područja. Uloga dr. Stjepana Sršana, rođenog u međimurskom Podturnu 7. travnja 1941. a umrlog u Osijeku 30. srpnja 2014. nije malo. On se je bavio različitim temama, a istraživanje povijesti plemstva u području gdje je ono imalo vodeću ulogu na političkom i gospodarsku planu svakako nije malo. Sršan je u tome načinio najznačajniji iskorak i time omogućio sadašnjim i budućim povjesničarima da laganije istraže pojedine elemente te povijesti.

Ključne riječi: Stjepan Sršan, arhiv Slavonije, plemstvo, Osijek

Key words: Stjepan Sršen, Slavonia archives, nobility, Osijek

1.

Dr. Stjepan Sršan je od 1982. do smrti 30. srpnja 2014. bio čovjek zaljubljen u povijest Slavonije. On je iskoristio ono što su stvorili dr. Kamilo Firinger, dr. Ive Mažuran i Kasanbašić, koji je uredio prostor i nastavio na radu Josipa Bösendorfera koji je ukazao da je povijest plemstva Slavonije od kraja 18 st. ključna za razumijevanje povijesti Slavonije ali i Hrvatske.

Sršan kao dobar latinista ali i poznavalac njemačke gotice imao je sve preduvjete da radi na izvorima i da ih onda interpretira i učinio je neobično mnogo za promicanje povijesti Slavonije i Baranje.

Prava je sreća za Osijek da je na čelu pokrajinskog arhiva u Osijeku uvijek bio ravnatelj čovjek koji je izgarao na svojem radu. Osnovan 1952. kao spremišta Hrvatskog državnog arhiva činilo se da će Osječko spremište biti samo filijala zagrebačko središnjeg arhiva. Međutim Slavonci nisu mislili tako i upravitelji arhiva učinili su kroz pola stoljeća takav napredak da je danas Državni arhiv u Osijeku ustanova jednako vrijedna i važna za Slavoniju kao što je Arhiv Hrvatske u Zagrebu važan za čitavu Hrvatsku. Svaki od ravnatelja učinio je nešto vrijedno. Dr. Kamilo Firinger skupljao je poput vjeverice svu povijesnu građu do koje je mogao doći i zahvaljujući njemu Osijek je bio pretrpan građom. Zatim je došao dr. Ive Mažuran koji je svojim obilaskom kroz 20 općina Slavonije izgradio mrežu spremišta i osigurao osječkom arhivu stalan prihod od svih općina. Ravnatelj Radić nije se posebno bavio veleposjedima već novijom poviješću. A onda je došao učitelj Kasanbašić koji nije bio čovjek struke, ali je svu svoju radnu energiju utrošio kako bi uredio zgradu bivše vojarnje za arhiv i u tome je potpuno uspio te je arhiv dobio prostor koji mu je osiguravao aktivnost. I konačno dr. Stjepan Sršan, čovjek izvanredne energije i znanja, objavljivao je arhivske izvore razne provenijencije i tako u obliku knjiga, inventara,

članaka, predavanja, ali i kroz *Glasnik osječkog arhiva* prenio spoznaju o vrijednim izvorima feudalne Slavonije. Svaki od ova četiri direktora izvršili su svoj zadatak koji bih nazvala izvanrednim naporima i vještinom da stvore suvremenu arhivsku službu za Slavoniju sa središtem u Državnim arhivu u Osijeku.

Dr. Stjepan Sršan nije bio rođeni Slavonac. On je rođen u Međimurju, da je to privredno najrazvijeniji kraj na sjeveru Hrvatske zahvaljujući radinosti svojih ljudi. Takav je bio i dr. Stjepan Sršan. Marljivo radeći od jutra do mraka dr. Sršan je u znatnoj mjeri obogatio povijesnu spoznaju o svim granama života u Slavoniji kroz objavljivanja izvora i studija, a osobito je zaslužan za temu slavonski veleposjedi.

Od samog početka njegovog rada u Arhivu opaža se njegov afinitet za objavljivanje građe veleposjeda u Slavoniji. Obim te građe koju je za Arhiv u Osijeku skupio dr. Kamilo Firinger i dr. Ive Mažuran učinili su taj arhiv glasovitim upravo po toj građi, koja je u arhiv došla gotovo neškartinana jer u blizini nije bilo nikakve tvornice papira. Na vrijednost te građe ali i teme upućivalo je Sršana i prijateljstvo s dr. Igorom Karamanom i dr. Ivom Mažuranom. pa je već u prvom broju *Glasnika Arhiva Slavonije i Baranje* koji je izašao 1991. pod Sršanovim uredništvom izašao rad dr. Ive Mažurana o popisu stanovništva u Dardi i nekih naselja u Baranji 1695. odnosno 1698. godine,¹ te rad Igora Karamana o najstarijem inventaru valpovačkog vlastelinstva baruna Hilleprand - Prandau iz 1789-1790. godine.² Upravo ove teme ove dvojice autora odredili su i glavne teme kojima se bavio dr. Sršan u obradi arhivskih fondova slavonskih veleposjeda. popisi stanovništva i inventari vlastelinstva glavne su teme kojima se bavio Sršan tijekom cijelog svog radnog vijeka u Arhivu. Dr. Igor Karaman bio je u tom vremenu najbolji poznavalac strukture veleposjeda u Hrvatskoj, pa je tu temu istraživao i za područje Vojvodine objavivši i svoj prvi rad »Osnovni podaci i neke napomene o slavonsko-srijemskom veleposjedu u Novom Sadu još 195? godine.³ Karaman je istaknuo da su mnogi arhivi veleposjeda stradali i da upravo stroga što nam je ostala sačuvana građa o zemljišnom veleposjedu u Slavoniji treba toj građi posvetiti posebnu pažnju stavivši težište na arhiv vukovarskog dominija koji se do Domovinskog rata čuvao u Vukovaru, a od onda u Osijeku. I arhiv vlastelinstva Valpovo bio je dislociran, te se dio građe nalazio u Zagrebu a dio u Valpovu dok nije spremljen u arhivu u Osijeku nakon što je ovaj riješio svoj prostor.⁴ Kasnijim ustanovljivanjem mreže arhiva i vraćanjem građe prema mjestu gdje je nastala valpovački arhiv se je čitav našao u Osijeku. Karaman je bio prvi povjesničar poslije 1945. koji se usudio pisati o vlasnicima valpovačkog vlastelinstva, te mu je ta tema bila i doktorska disertacija, koju je dakako - čak i uz blagoslove vodećeg ekonomskog povjesničara dr. Mije Mirkovića mogao objaviti u izdanju Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti znatno skraćenu. Objava skraćenog teksta i kompletiranih fond veleposjeda u osječkom arhivu omogućili su Sršanu da poradi na tom fondu. No nema spora da je Karaman u posebnom radu u *Arhivskom vjesniku* dao shemu kako treba sređivati vlastelinske arhive i na što treba posebno koncentrirati pažnju.⁵ Stjepan Sršan je bio odličan učenik koji je slijedio put svoje učitelja i s njima surađivao dugo vremena, otišavši i korak naprijed.

Karaman ipak nije uspio aktualizirati veće istraživanje arhiva veleposjeda u Zagrebu, iako je dr. Štefanija Popović nekoliko godina radila na svojoj disertaciji urbarskog razrješenja seljaka za koje se građa nalazi u zagrebačkom Arhivu Hrvatske.⁶ Zdenka Šimončić-Bobetko je pak obradila agrarnu reformu i kolonizaciju posije Prvoga svjetskog rata, te se ovdje moglo spoznati s kojim je veleposjed-

¹ Ive Mažuran, Popis Darde i nekih naselja u Baranji 1695, odnosno 1698 godine, *Glasnik Arhiva Slavonije i Baranje*, (dalje: GASB,) 1, Osijek 1991., str. 11-35.

² D. Igor Karaman, Najstariji inventar arhiva valpovačkog vlastelinstva baruna Hilleprand - Pčrandau, iz 1789/1790. godine, GASB, 1, str. 97-117.,

³ I. KARAMAN, »Osnovni podaci i neke napomene o slavonsko-srijemskom veleposjedu«, *Zbornik Matice srpske*, 20, Novi Sad, 1958., str. 37-52.

⁴ I. KARAMAN, »Sređivanje arhiva vlastelinstva Valpovo«, *Arhivski vjesnik*, 1, Zagreb 1959., str. 457; I. Karaman, *Valpovačko vlastelinstvo: ekonomsko-historijska analiza. (Građa za gospodarsku povijest Hrvatske*, knj. 13.) JAZU, Zagreb 1962.

⁵ I. KARAMAN, Sređivanje, str. 457-468.

⁶ Štefanija POPOVIĆ, *Seljaštvo na vlastelinstvima u Hrvatskoj 1848.*, Zagreb 1993.

ničkim kapitalom Hrvatska ušla u Kraljevstvo Srba, Hrvata i Slovenaca.⁷ Dr. Nikola Gašeša u Novom Sadu, višegodišnji zatočenik Golog otoka, obradio je vrlo detaljno agrarnu reformu u Srijemu te tako nadopunio naše spoznaje o veleposjedima Slavonije i Srijema.⁸

Dakako ne samo pisanje o veleposjedima a kamoli objavljivanje građe tih veleposjeda nije bilo popularno u socijalizmu. Moglo se pisati samo o Matiji Gupcu kojega je plemstvo ubilo, te o hrvatskim velikašima Zrinskim i Frankopanu koje je Beč dekapitirao u Bečkom novom mjestu. Zbog simpozija o Zrinskom i Frankopanu u Čakovcu 1973 bilo je dosta spora s političarima i jedva su to dopustili, i to je bio je maksimum koji je dopuštala tadanja vlas koja je kontrolirala pisanje povjesničara. Pisanje o tragičnoj smrti Nikole Zrinskog i Krste Frakopana i pljačke koja je učinjena na imanjima tih obitelji bila je komunistima dobar način da drže na udaljenosti svaku simpatiju za Habsburgovce, pogotovo što se je Oton von Habsburg ponovno pojavio kao povijesna ličnost na europskoj sceni. Poslije ovog skupa u Čakovcu i Zagrebu i tiskanja nešto građe ponovno je istraživanje plemićkih obitelji zamrlo, izuzev rijetkih izuzetaka i manjih radova.

Dr. Igor Karaman bio je neobično hrabar kada je za temu svoje doktorske disertacije uzео valpovačko vlastelinstvo, pa i to nije mogao taj rad objaviti u cijelosti već samo fragmente 1952.⁹ Ipak je njegovo pisanje privuklo pažnju i tema veleposjedi nije se mogla izbjeći.¹⁰ On je 1959. objavio izvrstan rad o razvitku velikih, srednjih i malih posjeda u Slavoniji poslije 1699 godine, ističući da su se ova imanja pod istim vlasnicima održala gotovo dva stoljeća, te da je tek agrarna reforma u staroj načela, a u novoj Jugoslaviji učinila kraj slavonsko-srijemskih latifundija.¹¹ Karaman je načinio periodizaciju proučavanja i sređivanja vlastelinskih arhiva koja se koristi i danas. podijelivši građu na građu 18 stoljeća, građu dominija do 1848., građu kapitalističkog posjeda od 1848. do 1918., te građu veleposjeda između dva svjetska rata. Smatrajući da je ova tema jedna od najvažnijih Karaman nikada nije napustio proučavanje veleposjeda, te se je s osobitom pažnjom bavio upravo slavonskim veleposjedom, smatrajući ga važnim dijelom ne samo hrvatske gospodarske povijesti već i svjetske, a tu je nailazio i na poseban interes tada već vrlo razvijene ekonomske povijesti Europe.¹² Primijenjena je često neprikladna odnosno bolje reći krnja metodologija za istraživanje veleposjeda. Dr. Josip Adamček piše o stanju na veleposjedima isključivo s pozicije nadničara i seljaka, te izostavlja podatke o povijesti veleposjednika, iako im ime spominje Tako je nastao velik broj izvrsnih radova kod kojih bi danas trebalo istražiti i onu drugu stranu. Mislim da mnogo možemo očekivati od dr. Milana Vrbanusa koji se godinama bavio našičkim veleposjedom, ali kao čisto agrarni povjesničar i njemu nedostaje afinitet za povijest plemićkih obitelji.¹³ Prvi su krenuli u probijanje ove jednostranosti neki povjesničari koji se bave Dalmacijom, ali Dalmacija ima posebni feudalni sustav te i povijest dalmatinskih posjeda izlazi iz okvira naših razmatranja.

Stjepan Sršan je posegnuo za građom, te je počeo objavljivati inventar i sve ono što se odnosilo na veleposjede Dr. Sršan je premašio brojem radova i detaljnim pristupom sve prijašnje povjesničare i danas naša slika o slavonskim veleposjedima izgleda posve drugačije nego prije. Njegova bibliografija je nevjerovatna ako znamo da je djelo jednog čovjeka koji je morao voditi čitavu ustanovu, seliti ugro-

⁷ Zdenka ŠIMONČIĆ-BOBETKO, *Agrarna reforma i kolonizacija u Hrvatskoj 1918. do 1941.*, 1-2, Zagreb 1998., Zagreb 2.....

⁸ Nikola GAČEŠA, *Agrarna reforma u Sremu 1918. - 1941.*, Novi Sad 1982.

⁹ I. KARAMAN, *Valpovačko vlastelinstvo. Ekonomsko-historijska analiza*, Zagreb 1962.

¹⁰ Mladen ŠVAB, Igor Karaman, *Časopis za suvremenu povijest*, 28,1.1996, br. 1-2, 269-272,

¹¹ I. KARAMAN, »Sređivanje arhiva vlastelinstva Valpovo«, *Arhivski vjesnik*, 2, Zagreb 1959, str. 459-468.;

I. KARAMAN, »Osnovni podaci i neke napomene o slavonsko-srijemskom veleposjedu«, *Zbornik Matice srpske*, 20, Novi Sad 1958., str. 37-52.

¹² M. KOLAR-DIMITRIJEVIĆ, Dr. Igor Karaman i njegov povijesni rad, Zagreb 2005., rukopis kod autorice.

¹³ Milan VRBANUS, Demografske prilike na našičkom vlastelinstvu u prvoj polovici 18. stoljeća, *Našički zbornik*, sv. 7, Našice 2001, 47-67: Isti, Jedan neobjavljeni popis našičkog vlastelinstva, *Scrinia slavonsica*, 1, Slavonski Brod 2001, str. 448-484.; Isti, Toponimija Našičkog vlastelinstva prema izvorima iz prve četvrtine 18., *Povijesni prilozi*, 21, Zagreb 2002, str. 99-120. I predmet njegove doktorske disertacije bavi se našičkim vlastelinstvom, pa je Vrbanus najbolji stručnjak za Našičko vlastelinstvo.

ženu građu tijekom Domovinskog rata, a onda ponovno ustanoviti u spremištima red i izraditi inventare. Imao je dakako i vrijedne suradnike, ali je njegov rad na historiografiji gotovo čudesan. Stjepan je objavio 71 knjigu, 18 knjiga kao koautor, 22 knjiga kao prevoditelj, te 182 znanstvena i stručna teksta, 10 feljtona u Glasu Slavonije i autor 16 kataloga.¹⁴

Prema toj bibliografiji S. Sršan je napisao 32 rad koji se odnosi na slavonske veleposjede i plemstvo. Izuzev g.1987, 1997, 2004 i 2005, te 2010 i poslije 2012. Sršan je svake godine objavio barem jedan rad s temom veleposjeda i veleposjednika. Po tome ga treba ga svrstati u sam vrh povjesničara koji su se bavili tom zanemarenom granom povijesti i nastavili tamo gdje je stao dr. Bösendorfer, dr. Kamilo Firingner, dr. Igor Karaman i dr. Josip Adamček. Interesa ima i kod mladih povjesničara. Radi sistematski i uvijek polazi od građe, surađujući s Karamanom i Adamčekom koji su dobar dio svog opusa posvetili Slavoniji, te upozorava da izdavanje arhivske građe dugotrajan i mukotrpan posao koji zahtijeva i posebne stručnjake paleografskih i arhivističkih znanja, puno rada i vremena ali i puno novaca.¹⁵

2.

Ako pogledamo te radove možemo uočiti da je objavljivao ponajviše građu, ali da nije oklijevao ni pri pisanju povijesnog rada o veleposjedima, a ovi posljednji radovi nastaju onda kada je već detaljno proučio građu koja se čuva u Državnom arhivu Osijeka. Nije se žurio da stvori zaključke prije detaljnog proučavanja, pa se stoga godinama bavio istim posjedom i vraćajući se na isti posjed svaki puta pomaknuo povijesnu spoznaju o radu tog posjeda malo naprijed. Dakako da je preseljenje arhivske građe tijekom Domovinskog rata iz Osijeka i Vinkovaca u okolinu Varaždina zaustavilo i usporilo rad Stjepana Sršana, tada već urednika *Glasnika Državnog arhiva Slavonije i Baranje*. Ukazujući na vrijednost i važnost slavonske građe održao je u Zagrebu predavanje 16. siječnja 1993. o kulturi istočne Hrvatske u Srednjem Vijeku, a trećim kamionom 28. XI. 1992. izmješteno je iz Osijeka beljsko, valpovačko, vukovarsko, iločko i neka druga vlastelinstva kao najvažnija građa Državnog arhiva u Osijeku.¹⁶ Istraživački rad nastavio je ponovno nakon što je sredstvima Republičkog fonda za kulturu sanirana arhivska zgrada u Osijeku i dobiveno novo spremište u Kamila Firingera br. 3 od 400 kvadratnih metara.

A. Općeniti radovi o slavonskim veleposjedima.

»Nastup slavonskih privrednika na pariškoj izložbi 1855. godine.¹⁷ Bio je to prvi istup slavonskih veleposjednika na nekoj svjetskoj izložbi što se onda nastavilo sve do Prvoga svjetskog rata i Sršan je ovaj rad objavio već 1882. godine.

Proširenje njegovih spoznaja na osnovu istraživanja Ive Mažurana vidimo iz rada »Slavonija i Srijem 20-ih i 30-ih godina 18 stoljeća.¹⁸ Sršanova suradnja s predavačima gospodarske povijesti u Zagrebu potiče ga na dalje istraživanja ove vrlo važne teme za Slavoniju, ne libeći se ukazati na važnost plemstva u tom razvoju. No Domovinski rat je usporio njegov rad te je poslije prvog broja *Glasnika* 1991., tek u trećem broju 1997. nalazimo rad ekonomistice Ljerke Šimunić o posjedima u Slavoniji početkom 20. stoljeća.¹⁹ U osječkom glasilu *Glas Slavonije* objavljuje rad »Povijest plemstva virovitičke županije i Osijeka«²⁰ Baveći se godinama veleposjedima dr. Stjepan Sršan je 2003. mogao objaviti povijesni rad »Nestanak veleposjeda u Slavoniji 1848.-1945. godine.«²¹ U ovom preglednom povijesnom radu ukazuje se na pretvaranje velikih feudalnih veleposjeda u veleposjede i posjede nakon

¹⁴ Ljiljana DOMINKOVIĆ, Bibliografija radova prof. dr. sc. Stjepana Sršana, GASB, 11, 2011., str. 626

¹⁵ S. Sršan, predgovor *Glasniku Arhiva Slavonije i Baranje*, sv. 1, Osijek 1991.

¹⁶ Željko Vrban, Dislokacija arhivske građe, *Glasnik Arhiva Slavonije i Baranje*, 2, Osijek 1993, str. 28.

¹⁷ Nastup slavonskih privrednika na pariškoj izložbi 1855 godine. *Glas Slavonije*, 13 i 14. XII. 1882.

¹⁸ S. Sršan, Slavonija i Srijem 20-ih i 30-ih godina 18 stoljeća, *Anali Zavoda za znanstveni rad u Osijeku*, br. 7/1990., str. 77-98.

¹⁹ Ljerka ŠIMUNIĆ, Posjedi u Slavoniji početkom 20. stoljeća, GASB, 4., 1997, str. 78-93. U ovom radu analizirana je statistika Josipa Krđke iz 1902 godine.

²⁰ S. Sršan, Povijest plemstva Virovitičke županije i Osijeka, *Glas Slavonije*, 22. I. 1991.

²¹ S. Sršan, Nestanak veleposjeda u Slavoniji 1848.-1945., *Glasnik Arhiva Slavonije i Baranje*, 7, 2003., str. 9-24.

1848. Navode se vlasnici koji su pokušali reorganizirati svoja gospodarstva na kapitalističkoj dohodovnoj osnovi, zadržavši uglavnom ranije šume, ali samo 10-20 % ranijih oranica, te nešto drugih kultura ali i svoje dvorce i objekte. Urbarsku zemlju je dobio seljak, a posjed je postao privatno vlasništvo prijašnjeg vlastelina. No agrarnom reformom poslije 1918. veleposjedi su ostali bez šuma, odnosno slobode s njihovim raspolaganjem, te većeg dijela posjed zadržavši svega 5-20 % ranijih površina, a doseljavaju kolonisti i solunski dobrovoljci koji dobivaju zemlju besplatno ili za mali novac kada se prišlo otkupu. Autor je opisao i potpunu likvidaciju i nestanak zadnjih plemićkih veleposjeda u Slavoniji poslije 1945. kada su veleposjednici razvlašteni a imovina konfiscirana i nacionalizirana, ali su nastala velika držana dobra. A 2008. objavljuje kapitalne radove: »Doprinos slavonskih vlastelinstava od kraja 17. stoljeća procesu europskih integracija«.²² te rad o važnost arhivske građe Slavonije, Baranje i Srijema za povijest europske civilizacije²³. Svakako je zanimljivo da svoj zadnji rad objavio u *Glasniku* 2011 o starim plemićkim obiteljima Bosne i Hercegovine.²⁴

B. Baranja odnosno Belje

Gotovo je čitava Baranja bila posjed jedne grane Habsburgovaca kao Belje a poseban posjed bila je Darda čije je stanovništvo popisala Mađarska komora još 1695 godine.²⁵ Beljski posjed bio je nagrada princu Eugenu Savojskom za uspješne ratove a Turcima, i on je uredio taj posjed ali je vrlo rano umro bez nasljednika. Baranja je Pariškim mirovnim pregovorima podijeljena na mađarski i na jugoslavenski dio, i jugoslavenski dio, zapravo Belje bio je direktno pod upravom beogradskog ministarstva te na taj posjed nije primijenjena agrarna reforma usprkos zahtjeva agrarnih interesenata da se ona provede. Beograda. Dakle Baranja je bila poseban teritorij, i 1945. je pripala Hrvatskoj odlukom Komisije kao odšteta za Srbiji pripojeni Srijem. U Domovinskom ratu Baranja je bila okupirana od Srbije, te je stoga njeno vraćanje Hrvatskoj trebalo obraniti dokazima o njenoj povijesti i strukturi stanovništva. Stoga je Sršen priredio u Osijeku 1998. izložbu Tri stoljeća Belja 1698.-1998. u kojemu je na osnovu radova povjesničara prikazao strukturu Baranje.²⁶ U *Glasniku* je Sršan 1999. objavio kvalitetan rad Zite Jukić »Belje« 1881., što je zapravo prikaz knjige »Beljsko vlastelinstvo« Ugarskog-poljoprivrednog udruženja u Budimpešta kao izvještaj stručne komisije i od kojeg rada bi trebalo poći u svakoj povijesti Belja, jer se obrađuju sve komponente ovog posjeda od vlasnika pa do pojedinih mjesta i opisa stanovništva, ali i opisa proizvodnih pogona na imanju.²⁷ Ovaj rad je ponukao i dr. Sršana da 1999. objavi knjigu *Baranja 1785. godine*.²⁸ Kao urednik *Glasnika* objavio je rad Vilima Matića o zemljišnim kartama iz fonda Beljskog vlastelinstva.²⁹ Tijekom čitavog svojeg radnog vijeka Sršan se bavi Baranjom., te 2002. priređuje izvornu građu o stanovništvu i gospodarstvu Baranje 1766. i 1824.³⁰ Sršan je napisao i predgovor redividnoj monografiji Josipa Bösendorfera *Nešto malo o našoj Baranji* koju je objavio Zavod za baranjsku povjesnicu u Belom Manastiru 2010. godine. Sršan u tom pogovoru piše da se služio brojnim

²² S. Sršan, Doprinos slavonskih vlastelinstava od kraja 17. stoljeća procesu europskih integracija, *Povijesni zbornik*, br. 3, Osijek 2008, str. 85-110'.

²³ S. Sršan, »Kapitalna arhivska građa . Slavonija, Baranja i Srijem vrela europske civilizacije, I. svezak, Zagreb 2009, str. 196-201.

²⁴ S. Sršan, »Stare plemićke obitelji Bosne i Hercegovine, *Glasnik Arhiva Slavonije i Baranje*, br. 11, str. 525-532.

²⁵ Ive Mažuran, Popis Darde i nekih naselja u Baranji 1695 osnovno 1698. goidine, GASB, 1, str. 17-35.

²⁶ Sršan, Tri stoljeća Belja 1698.1998., Osijek, 1998., str. 32. katalog izložbe

²⁷ Zita Jukić, »Belje« 1881., GASB, 5, 1999., str. 125-151.

²⁸ S. Sršan, *Baranja 1785. godine*, Osijek 1999., str. 225. Prikaz: Dražena Kušena u GASB, 6, 2001., 398.; Prikaz Zlata Živeković Kerže; Stjepan Sršan, Baranja, *Scrinia Slavonica*, 1, 2001, 504-507.

²⁹ Vilim Matić, Zemljišne karte iz fonda Beljsko vlastelinstvo, GASB, 7, 2003, str. 251-271.

³⁰ S. Sršan, *Stanovništvo i gospodarstvo Baranje 1766. i 1824. godine*. Preveo i priredio S. Sršan, Osijek 2002.

bilješkama ovog velikog slavonskog povjesničara, ali i da će u budućnosti trebati uložiti znatan napor i vrijeme kako bi se tim materijalom mogli služiti istraživači.³¹

C. Čepinsko-erdutski posjed (Adamovići, Cech)

Ovaj posjed u blizini Osijeka i od izvanredne važnosti za Osijek ponukao je Stjepana Sršana da 1993. objavi Inventar čepinsko-erdutskoga posjeda 1880. godine.³² U to su vrijeme Adamovići već preuzeli i posjed u Erdutu. Sršan je 2009. objavio u Čepinu građu koja govori o diobama vlastelinskog dobra Adamovića.³³ Proučavanje ovog posjeda nastavlja vrlo uspješno mladi povjesničar Hrvoje Pavić.

D. Nuštarski veleposjed Khuen Bellassi

Poviješću ovog posjeda bavio se dr. Igor Karaman objavivši monografiju Nuštar.³⁴ No budući da je smrću Igora Karamana nestao znanstvenik koji je posvećivao veliku pažnju ovom posjedu dr. Sršan je 2008. godine načinio zanimljiv rad o povijesnom pregledu Nuštra i okolnih mjesta.³⁵

E. Našičko i retfalsko vlastelinstvo grofova Pejačevć.

Ovo je vlastelinstvo od preko 80.000 jutara 1902. grofa Teodora Pejačevića predmet doktorske disertacije Milan Vrbanus koji se njime bavi dugo godina te je danas gotovo čitava poljoprivredna proizvodnja ovog posjeda poznata u tančine.³⁶ Svojom važnošću ovo vlastelinstvo privuklo je i Stjepana Sršana da se 1994. pozabavi ovim vlastelinstvom nakon odlaska Turaka, te je o njemu napisao kvalitetnu studiju.³⁷ O ovoj glasovitoj obitelji i o sve tri njihove loze (rumsko-retfalskoj, budimskoj i virovitičko-našičkoj) Sršan je objavio rad Ivana Balte u *Glasniku* 2011. godine.³⁸

F. Virovitičko vlastelinstvo Schaumburg - Lippe.

Sršan je osjetio da je zanemario zapadnu Slavoniju, pa je 2008. dao kraće prikaz posjeda kneza Schaumburg-Lippea u Virovitici 1922 godine, koje je već 1911. ušlo u parcelaciju.³⁹ Istraživanje ovog posjeda traži još svog istraživača, a Sršan je svakako dao osnove propasti ovog značajnog veleposjeda.

G. Veleposjed grofova Mihalović u Feričancima i Orahovici

Ova obitelj je poznata po banu Antunu Mihaloviću koji je ostavio traga u industrijskom angažmanu virovitičke županije te kao ban preveo Hrvatsku u Kraljevstvo SHS., te po Hugi pl. Mihaloviću (1874-1956) svećeniku koji je živio u Zagrebu o čemu je pisao Josip Horvat. No rad Silvije Lučevnjak objav-

³¹ Danijel Jelaš, Dr. Josip Bösendorfer i njegova pisana ostavština, GASB, 11, 2011, str. 388.

³² S. Sršan, Inventar čepinsko-erdutskoga posjeda 1880. godine, *Acta historico-oeconomica*, 17, Zagreb 1993, str. 165-183.

³³ S. Sršan, *Vlastelinsko dobro baruna Adamovića. Diobe vlastelinskog dobra*, Čepin 2009, str. 222. (Prikaz GASB, 2009, str. 26-33.

³⁴ I. Karaman, *Nuštar i njegovo žiteljstvo tijekom stoljeća*, Vinkovci 1993.; Isti, *Nuštarsko naselje, vlastelinstvo i žiteljstvo, Nuštar - Zagreb 1996.*

³⁵ S. Sršan, Nuštar i okolna mjesta. Povijesni pregled. *Godišnjak ogranka Matice hrvatske*, Vinkovci, sv. 25, Vinkovci 2008, str. 103-142.

³⁶ Vidi bilj. 13.

³⁷ S. Sršan, Našičko vlastelinstvo nakon odlaska Turaka (1687-1848), *Našički zbornik*, 1, 1994, str. 27-46..

³⁸ Ivan Balta, Značajnije osobe porodice Pejačevića koje su obilježile dio hrvatsko-slavonske povijesti, GASB, 11, 2011, str. 27-49.

³⁹ S. Sršan, Posjedi kneza Schaumburg-Lippea u Slavoniji 1922 godine, *Baština*, sv. 2, Izd. Gradskog muzeja u Virovitici, Virovitica 2008, str. 65-71.

ljen u *Glasniku* 2011. donosi mnoštvo nepoznatih podataka o članovima ove vrlo važne plemićke obitelji, a saznajemo i gdje se nalazi nasljeđe ove obitelji u Zagrebu.⁴⁰

G. Valpovačko i donjomiholjačko vlastelinstvo Prandaua i Normana

Ekonomski povjesničar Igor Karaman je svoje istraživanje slavonskih veleposjeda koncentrirao na valpovačkom vlastelinstvu baruna Hilleprandt-Prandau, objavivši 1952. skraćenu svoju disertaciju na tu temu,⁴¹ a 1991. je objavio i najstariji inventar tog vlastelinstva iz 1789/1790 godine.. Iako je posjed nastao 1721 godine prvi sačuvani inventar potječe iz te godine. Karaman je upozorio kako se kroz očuvanu građu može pratiti gospodarska organizacija i uprava vlastelinstva te je takav pristup ocijenjen kao dragocjen prilog proučavanju izvornog sustava vlastelinskih posjeda u Slavoniji. Ujedno je Karaman razradio metodologiju istraživanja veleposjeda koju je S. Sršan primjenjivao i još upotpunio. Nastojanjem S. Sršana kompletirana je cijela građa ovog vlastelinstva u osječkom arhivu te je tek sada bilo moguće pristupiti sistematski obradi sačuvane građe i izvlačenju novih zaključaka o upravi veleposjeda u Slavoniji, te čitavu očuvanu građu obraditi bolje i objektivnije. Dakako bila je sreća što je valpovačko vlastelinstvo imalo dugovječne vlasnike pa nasljeđivanje nije bilo suviše komplicirano. Osječki Državni arhiv uspio je nakon duljeg vremena kompletirati u Osječkom arhivu građu ovog značajnog vlastelinstva na kojem je dr. Igor Karaman napisao svoju doktorsku disertaciju još 195.. kada se značajan dio građe nalazio u Arhivu Hrvatske u Zagrebu. Sršan se je borio da se čitava građa kompletira u Osijeku što je i uspio. Objavio je 1996. rad »Valpovačko i donjomiholjačko vlastelinstvo 1721.-1848. godine«.⁴² Sršan je objavio u *Glasniku* 2011. i rad Agneze Szabo o vlasnicima Valpovačkog vlastelinstva naglasivši njihov doprinos razvoju hrvatske kulture.⁴³ U istom broju objavljen je i rad Ljerke Perči o valpovačkom knezu Andriji Presnacu (1741-1811).⁴⁴ I konačno Ive Mažuran je 2004. objavio na 160 stranica monografiju *Valpovo - sedam stoljeća znakovite prošlosti* u kojoj je ovom posjedu dano u historiografiji ono mjesto koje mu pripada kroz teme koje objedinjuju sve važne osobe, događaje i procese koji su utjecali na Valpovo i njegovu okolicu.⁴⁵

H. Vukovarsko vlastelinstvo grofova Eltz.

J. Adamček je na jedan dogmatičan način pisao o veleposjedima, pa se dugo govorilo samo o kmetovima i nadničarima i njihovim problemima, dok su se vlasnici posjeda spominjali samo u vezi s međudodnosima u agraru s podanicima.

Tako je Sršan napisao 1984. rad *Popis i procjena 35 sela vukovarskog okruga iz 1733. godine*⁴⁶. A slijedeće godine već je objavio rad *Arhivska građa vukovarskog vlastelinstva 1719.-1945.*⁴⁷ potičući njime i druge istraživače da se počnu baviti ovom problematikom. Sam je 1985. za jedini jugoslavenski ekonomski povijesni časopis napisao rad »Pregled gospodarskog i demografskog stanja vukovarskog vlastelinstva (1728-1736)«,⁴⁸ i nastavio je tu temu produbljivati i 1988. i 1989 godine.⁴⁹ Suraduje i u

⁴⁰ Silvija Lučevnjak, Obitelj Mihalović - prilog poznavanju slavonskog plemstva, GASB, 11, 2011, str. 113-132.

⁴¹ I. Karaman, *Valpovačko vlastelinstvo.*, n. dj.

⁴² Sršan, Valpovačko i donjomiholjačko vlastelinstvo 1721.-1848. godine, Godišnjak Društva ljubitelja starina Dolnji Miholjac, 5, 1996, str. 9-34.

⁴³ Agneza Szabo, Velikaška porodica Hilleprandt von Prandau i obilježja njenih doprinosa razvoju hrvatske kulture i prosvjete, GASB, 11, 2011, str. 65-74.

⁴⁴ Ljerka Perči, Vlastelinski špan i valpovački knez Andrija Presnac (1741-1811). Prilozi istraživanju Valpovačkog vlastelinstva u drugoj polovici 18 st., GASB, 11, 2011, str. 75-112.

⁴⁵ Stjepan Vidaković, Ive Mažuran, Valpovo - sedam stoljeća znakovite prošlosti, Valpovo - Osijek, 2004., Prikaz.

⁴⁶ S. Sršan, .Popis i procjena 35 sela vukovarskog okruga iz 1733 godine. *Anali Zavoda za znanstveni rad u Osijeku*, 38, 1984, str. 231-263.

⁴⁷ S. Sršan, Arhivska građa vukovarskog vlastelinstva 1719.-1945. *Arhivski vjesnik*, 28/1985, str. 143-175.

⁴⁸ S. Sršan, Pregled gospodarskog i demografskog stanja vukovarskog vlastelinstva (1728-1736), *Acta historico-oeconomica Iugoslaviae*, 13/1986, str. 189-228.

⁴⁹ S.Sršan, Popis Vukovarskog vlastelinstva 1728. i 1736. godine, *Godišnjak za kulturu, umjetnost i društvo, Privlaka*, 116, 1988, str. 67-82, S.Sršan, Pregled gospodarskog i demografskog stanja Vukovarskog vlaste-

velikoj Karamanovoj monografiji »*Vukovar vjekovni grad na Dunavu.*«, (Zagreb 1994.), koji je pomogao mirnom vraćanju tog područja Hrvatskoj u procesu mirne integracije. Nakon obnove Vukovarsko-srijemske županije održan je u Vinkovcima znanstveni skup 21. prosinca 1995. i objavljen 1997. zbornik *Vukovarsko-srijemska županija* u kojem je Sršan napisao rad »Vukovarsko-vlastelinstvo u Srijemskoj županiji (1687.-1945) naglasivši da je ovo vlastelinstvo imalo utjecaj na šire područje te da su uredno vođene knjige o pustarama, stočarstvu, mljekarstvu, vinogradarstvu, vinarstvu, šumarstvu i kudeljarsstvu. Ovaj je veleposjed proizvodio na kraju svog postojanja i betonske i željezne kase te je dakle prešao i u industrijsko doba. Rad je tiskan u posebnom zborniku o Vukovaru, ali tek 1997. godine.⁵⁰ I kasnije piše više zanimljivih radova o ovom posjedu i sudjeluje na znanstvenim skupovima i organizira izložbe. Još 1996. godine Sršan je objavio rad o starim kartama vukovarskog vlastelinstva u obliku kataloga izložbe održane u Osijeku 1996. godine.⁵¹ A 1998. objavio je i katalog za osječku izložbu Vukovar i okolna mjesta na starim kartama.⁵² Poslije toga objavljuje veliki rad »Vukovarsko vlastelinstvo u Srijemskoj županiji (1687.-1945) u monografiji ove županije.⁵³ G. 1999. Dubravka Farkaš objavila je knjigu ugovora Vukovarskog vlastelinstva iz 18. i 19. stoljeća. Svakako je vrlo zanimljiv zbog globalističkog karaktera Sršanov rad »Europski standardi u Vukovaru u 18 i 19. stoljeću⁵⁴ u kojem se ukazuje na visoku kulturu građana Vukovara na osnovu arhivskog gradiva Vukovarskog vlastelinstva među kojima je sajamska povlastica iz 1776 koju je izdala carica Marija Terezija ali i nekoliko drugih zanimljivih kraćih dokumenata iz doba Marije Terezije i Josipa II. Ovaj rad je nastao očito u kontaktu s diplomiranom pravnicom Dubravkom Farkaš koja je dala regesta najznačajnijih dokumenata iz Knjige ugovora vukovarskog vlastelinstva iz 18. i 19. stoljeća.⁵⁵ U istom broju *Glasnika* Ljerka Šimunić je objavila platnu listu Vukovarskog vlastelinstva 1911./1912. godine.⁵⁶ I konačno 2008. Sršan objavljuje sumarni inventar Vukovarskog vlastelinstva od 1719. do 1945. godine zaokruživši time svoja istraživanja ovog velikog i važnog posjeda Eltzovih koji mora znatno olakšati posao novim istraživačima.⁵⁷ Dr. Sršan je objavio 2011. u *Glasniku* biografiju grofova Eltz od dr. Agneze Szabo koja je ukazala da su Eltzovi postavljali temelje moderne Hrvatske na polju gospodarstva i na polju kulture, te su time stvoreni svi preduvjeti za dalje istraživanja ovog značajnog veleposjeda.⁵⁸

H. Iločko vlastelinstvo

Prvi put nalazimo u *Glasniku* 1999. godine rad Mate Batorovića »Iločko vlastelinstvo od 18. do sredine 20. stoljeća«. ⁵⁹ To je kompletan i kvalitetan pregled povijesti vlasnika ovog vlastelinstva i samog vlastelinstva iz pera Batorovića koji se čitav život bavio poviješću Iloka. No dr. Stjepan Sršan je smatrao da zbog važnosti ovog posjeda treba prevesti i objaviti sve što je vrijedno i što je očuvano, pa je 1998. objavio prijevod monografije Josipa Činetića Firmana »Opis Srijema i iločkog vlastelinstva

linstva 1728. i 1736. (nastavak *Acta historiae-Oeconomica Iugoslaviae*, br. 15, Zagreb 1988, str. 195-223.

S. Sršan, Pregled gospodarskog i demografskog stanja Vukovarskog vlastelinstva 1728. i 1736. - nastavak, *Acta historico-Oeconomica Iugoslaviae*, br. 16, Zagreb 1989., str. 21-43.

⁵⁰ S. Sršan, Vukovarsko vlastelinstvo u Srijemskoj županiji (1687.-1945.), Zbornik, *Vukovarsko-srijemska županija*, Vinkovci 1997. str.....

⁵¹ S. Sršan, Stare karte vukovarskog vlastelinstva, Osijek 1996, str. 8 Katalog izložbe u Osijeku.

⁵² Sršan, Vukovar i okolna mjesta na starim kartama, Osijek 1998, str. 32. Katalog izložbe.

⁵³ S. Sršan, Vukovarsko vlastelinstvo u Srijemskoj županiji (1687.-1945.), *U Vukovarsko-srijemska županija*, Vinkovci 1997., str. 127.

⁵⁴ S. Sršan, Europski standardi u Vukovaru u 18. i 19. st., *Glasnik Arhiva Slavonije i Baranje*, 5, 1999., str. 281-293.

⁵⁵ D. Farkaš, Knjiga ugovora vukovarskog vlastelinstva iz 18. i 19. st. GASB, 5, 294-317-

⁵⁶ Lj. Šimunić, Platna lista Vukovarskog vlastelinstva 1911./12. godine, GASB, 5, 1999, str. 404-429.

⁵⁷ S. Sršan, *Vukovarsko vlastelinstvo, 1719.-1945.*, Sumarni inventar, Osijek 2008, str. 239. GASB, 9, i i GASB. 10, 2009, str.482-483.

⁵⁸ Agneza Szabo, Grofovi Eltz Vukovarski - odabrane biografije, GASB, 11, 2011, 11-26.

⁵⁹ Mato Batorović, Iločko vlastelinstvo od 18. do sredine 20. stoljeća, GASB, 5. 1999, str. 109-124.

1699 godine, dakle neposredno nakon mira u Sremskim Karlovcima.⁶⁰ Ovu monografiju je ponovno u cijelosti i s obrazloženjima priredio i 2000 godine.⁶¹ Povijesni opis Srijemskog i Iločkog vojvodstva, Hrašće, Drenovci objavio je Sršan 2000. godine.⁶²

Smatrajući ovo dobro ključnim posjedom Srijema dr. Sršan objavljuje i nekoliko inventara ovog veleposjeda koje je pronašao, ali piše i o velikim posjedima Belju, Iloku i Vukovaru u petom broj *Glasnika* arhiva koji od te godine izlazi svake druge godine.⁶³

Kako bi ukazao na vrijednost očuvanih inventara Sršan u petom broju *Glasnika* objavljuje rad D. Farkaša »Inventar imovine vlastelinstva Iloka 1886 godine.«⁶⁴ I 2000. bavi se dr. Sršan iločkim posjedom. te objavljuje »Inventar Iločkog vlastelinstva 1886 godine« kao posebno izdanje kojemu je Mate Batorović dao pogovor s opisom prilika u Iloku u 19. stoljeću.⁶⁵ S obzirom na fruškogorske vinograde ja sam u ovu skupinu stavila i »Knjiga o vinu« gdje je Sršan preveo i objavio rukopis iz 1779 godine. te ga objavio 2003 godine.⁶⁶ O ovom rukopisu piše ponovno i 2007. godine.⁶⁷ Arhiva iločkog vlastelinstva zaokuplja Sršana i 2006. kada objavljuje izvješća vlastelinstva od 1918. do 1928. godine⁶⁸ Na »Danima Julija Benešića« izlaže referat o stanju vlastelinstva 1886 godine⁶⁹ a to ga zaokuplja još i 2002 godine.

I. Đakovačko biskupsko vlastelinstvo

Važnost kanonskih vizitacija za Slavoniju morala je Sršana usmjeriti prema veleposjedu biskupa Slavonsko-srijemskih u Đakovu. Kao i prije dr. Sršan objavljuje »Popis građe đakovačkog vlastelina biskupa Bakića i vojske 1722. godine.«⁷⁰ I tu je dr. Sršan savjestan, doprinoseći time i boljem poznavanju života ove značajne srijemsko-bosanske biskupije, čime na više načina doprinosi i biskupskim vizitacijama pojedinih mjesta ali i prepuštajući drugim a da se bave ovim vlastelinstvom pa je dr. Zlata Kerže Živaković objavila vrijedan rad na tu temu.

3. ZAKLJUČAK

Treba pohvaliti Osječane da cijene svoje kulturne radnike i da ih ne zaboravljaju. Možda je to lokalni patriotizam, ali mislim da je to prije poštovanje životu predanog radnika, koji su ojačali položaj Slavonije i Baranje u hrvatskoj povijesti i kulturi.

Vjerojatno u ovom kratkom prikazu nisu obuhvaćeni svi radovi S. Sršana o plemićkim dobrima u Slavoniji, a osobito ne brojne informacije koje je davao drugima kako bi mogli izraditi svoje radove.⁷¹

⁶⁰ S. Sršan, *Opis Srijema i iločkog vlastelinstva 1699 godine*, Osijek 1998., str. 112.

⁶¹ Opis Srijema i Iločkog vlastelinstva 1699 godine Josipa Cinezija Firmana, Osijek, 2000, str. 396. Prikaz dao M. Batorović u *GASB*, 6, 2001, str. 396-397.

⁶² S. Sršan, Povijesni opis Srijemskoga i Iločkoga vojvodstva, Hrašće, Drenovci, 22, 3000, str. 12-16.

⁶³ U tom je zborniku M. Batorović objavio rad »Iločko vlastelinstvo od 18. st. do sredine 20 stoljeća, Zita Jukić »Belje« 1881 godine, D. Farkaš »Inventar imovine vlastelinstva Iloka 1886 godine.

⁶⁴ D. Farkaš, Inventar imovine vlastelinstva Iloka 1886 godine, *GASB*, 5, 1999, str. 152-159.

⁶⁵ S. Sršan, Inventar iločkog vlastelinstva 1886. godine, Ilok- Osijek, 2001, 136 str. Preveo i priredio S. Sršan. Prikaz je objavio Borislav Bijelić u *GASB*, br. 6., str. 391-392.

⁶⁶ *Knjiga o vinu. Rukopis iz 1779. godine*, Preveo i priredio S. Sršan, Osijek 2003, str. 203.

⁶⁷ S. Sršan, »Knjiga o vinu. Rukopis iz 1779. godine.« *Gazophylacium. Časopis za znanost, umjetnost, gospodarstvo i politiku*, Zagreb 2007, br. 1-2, str. 55-61.

⁶⁸ S. Sršan, *Gospodarska izvješća Iločkog vlastelinstva 1918. - 1928.*, Osijek 2006, str. 244.

⁶⁹ S. Sršan, Ilok i iločko vlastelinstvo 1886. godine. *Dani Julija Benešića, Zbornik radova Ilok, II, Ilok 2006, str. 29-38.*

⁷⁰ S. Sršan, Popis đakovačkog vlastelina biskupa Bakića i vojske 1722., godine, Anali zavoda za znanstveni rad u Osijeku, br. 7, 1990, str. 53-76.

⁷¹ Vidi rad Stjepana Vidakovića »*Valpovo - sedam stoljeća znakovite prošlosti*,« Osijek 2004.. Ili rad Ivana Balte o Pejačevićima, Silvije Lučevnjak o obitelji Mihalović i druge koji su pisali o velikaškim obiteljima Slavonije.

Arhivist je zapravo pomagač drugima. A Sršan je polazio od arhivske građe da bi konačno dao i zaključnu riječ odnosno prilog budućoj sintezi koja do danas još nije napisana. Mnogo energije i vremena izgubio je dr. Stjepan Sršana spašavajući arhivsku građu i arhiv u Osijeku u vrijeme Domovinskog rata i mislim da bi njegov opus izgledao mnogo bolje da je mogao raditi punim kapacitetom čitavo vrijeme svog rada. Šteta što smo njegovom smrću izgubili vjerojatno upravo tu sintezu o slavanskim posjedima koju je on jedini mogao napisati, poznavajući građu ali i jezik i pismo kojim su dragocjeni dokumenti bili pisani, nastavljajući onaj rad koji su započeli dr. Bösendorfer, dr. Kamilo Firingner, dr. Igor Karaman, dr. Ivo Erceg, dr. Ive Mažuran i drugi.

Uočava se da je Sršan bio odličan arhivist, povjesničar i organizator i da nikada nije sprečavao istraživanje drugih povjesničara već i da je često više ljudi istraživalo isti posjed objavljujući poticajne teme za istraživače. Neobično bogato nasljeđe dr. Stjepana Sršana uključuje i njegove radove o veleposjedima i to one koji su posebno objavljeni pod njegovim imenom pri čemu nije iskazana njegova pomoć onima koji su se bavili poviješću slavanskih veleposjeda. Svakako se u slučaju Sršan radi o izvanredno marljivom, savjesnom, iskusnom i sposobnom arhivskom i povijesnom djelatniku koji je u znatnoj mjeri pomaknuo historiografiju naših veleposjeda.

Slavonska arhivistika i historiografija nezamisliva je danas bez doprinosa koji joj je dao S. Sršan. On od 1882. do 2010. suvereno vlada znanjem o arhivskoj građi za Slavoniju i pruža podršku i historičarima i ljudima Slavonije u njihovim istraživačkim naporima, ne zanemarujući niti jedan dio slavonske povijesti. U doprinosu istraživanju plemstva njegov je doprinos vrlo značajan i mislim da niti jedan ekonomski povjesničar više ne može zanemariti Sršanove inventare veleposjeda i radove koji se bave slavanskim veleposjedom i njihovim vlasnicima. G, 2013. godine su Hrvatski državni arhiv i Državni arhiv u Vukovaru priredili u Vukovaru izložbu »Plemići i velikaši Srijemske županije« koju je priredio mr. sc. Ladislav Dobrica te je izdan i katalog koji ukazuje da je tema o plemstvu i dalje vrlo aktualna u našoj historiografiji.

SUMMARY

After Kamilo Firingner, Dr. Iur., who set the foundations to the State Archives in Osijek in 1952, there were a few directors who more or less successfully helped to make the Osijek Archives the main archive of Slavonia and the dominant place for historic research of the area. Stjepan Sršan, PhD, born in Podturen in Međimurje on 7 April 1941, died in Osijek on 30 July 2014, had a significant role in that sense. He dealt with various topics, in particular with the research of the history of nobility in the area where they had a leading role in the political and economic life. In that sense, Sršan made a significant step forward, thus facilitating the present and future historians to study the individual elements of this part of history.